

MINNA HAGMAN

Väkivallalla rajattu ihmisyyys

Epäihmisyyden museo on kaukana museosta perinteisessä mielessä. Se koostuu pääasiassa sanoista, joilla kuvataan ihmisten tapoja sulkea toisten lajien edustajat ja jotkin vähemmän ihmisiksi oletetut ihmisryhmät inhimillisen kohtelun ulkopuolelle. Museovieraalle ei annettu tarkasteltavaksi epäihmisyyden tieteellisiä ja taiteellisia representaatioita, vaan hän sai kokea epäinhimillistävien käytäntöjen voiman joutuessaan niiden kuvausten ympäröimäksi.

Suvilahden Tiivistämöllä oli syyskuussa esillä kuvataiteilija Terike Haapojan ja kirjailija Laura Gustafssonin *Epäihmisyyden museo*. Teos on osa tekijöidensä *Toisten historia* -projektia, joka kysyy eri lajien poliittisia ja laillisia

oikeuksia ja niiden eettisiä perusteita¹. Teoksen nimen jälkimmäinen termi ”museo” herättää vierailijassa odotuksen informatiivisilla oheisteksteillä varustetusta esine- ja kuvakokoelmasta. Teos kuitenkin kyseenalaistaa itse museon käsitteen yhtenä monista ulossulkemisiin ja ra-

Kuva: Minna Hagman

”Tietämisen kohteeksi ottaminen on oikeuttanut toiseksi määritellyn väkivaltaisen hallinnan ja hyväksikäytön.”

janvetoihin perustuvista tavoista määritellä ihmisyyttä, tietoa ja rationaalisuutta.

Eurooppalainen museoinstituutio syntyi 1700-luvun valistusaatteen tuotteena. Historia, vieraat kulttuurit ja luonto otettiin systemaattisen tieteellisen tutkimuksen kohteeksi, ja samalla niistä tehtiin jotain toista suhteessa eurooppalaiseen sivistykseen, kulttuuriin ja arvoihin. Niin eurooppa- kuin ylipäätään ihmiskeskeisen tietämisen kohteeksi ottaminen on oikeuttanut toiseksi määritellyn väkivaltaisen hallinnan ja hyväksikäytön. Toisaalta väkivaltaisen haltuunotto on usein edeltänyt toisen asettamista tiedon kohteeksi. Museot ovat olleet hallitun ja tiedetyn toiseuden representaation paikkoja. Merkille pantavaa on, että samoihin aikoihin tieteellisten museoiden perustamisen kanssa myös taidetta alettiin esitellä näyttelyissä ja museoissa. Näin taiteesta tuli ikään kuin kulttuurin sisäistä toiseutta, joka representoidaan taiteeksi sille tarkoitetuissa tiloissa.²

Filosofi Giorgio Agamben kirjoittaa inhimillisyyden olevan ihmisyyden ja ei-ihmisyyden kohtaamista ihmisessä itsessään ja inhimillisyyden toteutuvan siinä, kuinka ihminen kykenee kielen avulla todistamaan ei-ihmisen eli ei-puhuvan olennon ei-kielillisistä kokemuksista³. Inhimillisen ajattelun historiassa puhekyky on oletettu ominaisuudeksi, joka erottaa ihmisen muista eläimistä. Puhuttu kieli on opittu tapa jakaa merkityksiä, jotka perustuvat asioiden luokitteluun niitä toisistaan erottavien ominaisuuksien mukaisesti. Vain tällaisen eroja tuottavan kielen avulla ihmiset siis kykenevät todistamaan ei-kielillisistä kokemuksista. *Epäihmisyyden museo* tuo esiin sen, kuinka ihminen unohtaa oman ei-kielillisen ei-ihmisyytensä tai pikemminkin pyrkii sulkemaan sen ulos itsestään uskoessaan, että hänen erotteluja ja luokitteluja tuottava kielensä ilmentää elävien olentojen todellista jakautumista varsinaisiksi ihmisiksi, vähemmän ihmisiksi ja ei-ihmisiksi.

Agambenin mukaan kielen merkitsevyyden edellytykseksi on antiikista alkaen ajateltu tuskaa ja mielihyvää ilmaisevan eläimen äänen ulossulkeminen inhimillisestä kielestä. Samalla ihmisen eläimellinen eli fyysinen ääni on ajateltu kielen perustaksi. Ihminen kykenee artikuloimaan omaa ääntään eli tuottamaan ääniteitä, joiden avulla voidaan muodostaa samanlaisina toistettavia ja

tunnistettavia sanoja. Ääniteitä voidaan merkitä kirjaimin ja näin muuttaa sanat kirjoitettaviksi, jolloin niiden merkitsevyyden kannalta ei ole enää olennaista, minkälainen fyysinen ääni niitä kulloinkin kantaa. Sanat ja niiden merkitykset on opittava tunnistamaan kieltä käyttävien yhteisössä.⁴

Fyysisessä, eläimellisessä äänessä ilmaisunsa saavat tuska ja mielihyvä sen sijaan ovat tunnistettavissa empatian avulla. Juuri empatiaa toisten kohtaamisen tapana Haapoja ja Gustafsson projektissaan etsivät. Voidaan kuitenkin väittää, että ihmisen kyky empatiaan suhteessa toisiin lajeihin ja jopa vieraan näköisiin ja vieraalla tavalla käyttäytyviin ihmisiin on rajallinen. Siksi tarvitsemme kieltä, jonka avulla voimme kertoa toinen toisillemme kokemuksistamme. Tarvitsemme myös kielen välittämää tiedettä, jonka avulla voimme tulkita toisten lajien tunteita ja niiden ilmaisuja, vaikka emme pystyisi niitä suoraan niiden eleistä ja äänistä ja meille ilmenevästä olemuksesta ymmärtämään.

Epäihmisyyden museo tuntuu materiaalisessa toteutuksessaan tuovan esiin juuri tämän ihmisen rajallisuuden ja kielen varassa olemisen. Teoksen sanat ja kuvat heijastetaan rakennustelineisiin ripustetuille valkokankaille, joiden muodostamassa pimeyden ympäröimässä tilassa katsojan on noin tunnin ajan liikuttava, jos mieltä nähdä koko historian. Tilan keskeneräisyys ja informaation jatkuva muuttuvuus tuntuvat antavan toivoa, että voimme kokea inhimillisen tietomme ja ymmärryksemme väliaikaisuuden ja hataruuden. Kun projektorit sammutetaan ja rakennustelineet puretaan, häipyä inhimillisen tiedon kulisseissa ollut susi takaisin metsään ilman, että sitä olisi mitenkään koskettanut se, millä nimellä me sitä nimitimme.

Viitteet & Kirjallisuus

- 1 Verkossa: historyofothers.org
- 2 Ks. Giovanna Esposito Yussif, Tiivistettyjä spekulatioita museoista ja ihmisyydestä. Verkossa: museumofnonhumanity.org/essays/condensed-speculations-on-museums-and-humanity
- 3 Giorgio Agamben, *Remnants of Auschwitz* (Quel che resta di Auschwitz. L'archivio e il testimone, 1998). Käänt.
- 4 Giorgio Agamben, *Infancy and History*. Käänt. Liz Heron. Verso, London 2007.